

قاسمی، رضا، ۱۳۵۲.

کتاب جامع املائی فارسی سال اول دوره‌ی راهنمایی تحصیلی مطابق با آخرین تغییرات کتاب درسی / نویسنده رضا قاسمی: با مقدمه محمدرضا سنگری: با نظارت علمی سید بهنام علوی مقدم. - قم: ابتکار دانش: [ناشرین همکار]: گنج عرفان: یاران قلم: قلم مکتون: ۱۳۹۰.

ISBN 978-600-111-199-0

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

۱. فارسی - املا - کتابهای درسی - راهنمای آموزشی (راهنمایی). ۲. فارسی - املا - آزمونها و تمرینها (راهنمایی). ۳. فارسی - املا - پرسشها و پاسخها (راهنمایی). الف. سنگری، محمدرضا، مقدمه نویسی. ب. علوی مقدم، بهنام، ویراستار. ج. عنوان.

۳۷۳/۱۳۶۰۷۶۱

LB۳۰۶۰ / ۲۶ / ۲۱

۱۳۹۰

ناشر برگزیده سوئیس قلم، جشنواره گام‌اول (ادبیات) و شایسته تقدیر دهمین (۱۳۸۸) و شانزدهمین دوره کتاب فصل (۱۳۹۰)

شناسنامه اثر

- عنوان: کتاب جامع املائی فارسی سال اول دوره‌ی راهنمایی تحصیلی
- مؤلف: رضا قاسمی (مدرس زبان و ادبیات فارسی - عضو انجمن ترویج زبان و ادب فارسی ایران)
- با مقدمه‌ی: دکتر محمدرضا سنگری (مفہومیت علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی کتب درسی وزارت آموزش و پرورش)
- نظارت و ویراستاری علمی: دکتر سید بهنام علوی مقدم (مفہومیت علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی کتب درسی وزارت آموزش و پرورش)
- ناشر: انتشارات ابتکار دانش
- ناشرین همکار: گنج عرفان، یاران قلم، قلم مکتون
- ناظر چاپ: مسعود حبیب‌اللہی
- حروف چینی و پردازش رایانه‌ای: سمیرا احمدی چیم یوسفعلی
- صفحه آرایی: فرحناز حیدری
- طراح جلد: عیسی برخوردار ی ناغانی
- چاپ: طاما
- نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۰
- شمارگان: ۲۰۰۰ جلد
- قیمت: ۳۹۰۰ تومان
- تلفن پخش: ۷۷۴۰۳۸۴ - ۷۸۳۴۴۲۰ - ۷۷۴۶۵۶۷ - ۷۷۴۵۱۰۲۵۱ همراه: ۰۹۱۲۷۵۰۷۴۹۴ و ۰۹۱۲۷۴۹۲۸۰۰
- نشانی ناشر: قم، خیابان صفائیہ، کوچه ۲۸، کوی جلالزاده، فرعی اول سمت راست، پلاک ۶۹ تهران: میدان انقلاب، خیابان جمالزاده جنوبی، پلاک ۱۴۴، واحد ۸، تلفن: ۶۶۵۶۵۳۳۹ - ۲۱
- نشانی مؤلف: استان چهارمحال و بختیاری، شهرکرد، خیابان ابودر، کوچه ۳، پلاک ۳۹
- تلفن: ۲۲۷۲۰۲۴ - ۰۳۸۱ - ۹۱۳۷۲۲۲۴۲۸. رایانامه: Ghasemi.reza52@yahoo.com

کلیه‌ی حقوق این اثر محفوظ و متعلق به نویسنده می‌باشد. هیچ شخص حقیقی یا حقوقی حق اقتباس، چاپ و نشر تمامی یا بخشی از این اثر را به هر صورت اعم از فتوکپی، چاپ کتاب، نشریه و جزوه را ندارد و متخلفین تحت پیگرد قانونی قرار خواهند گرفت. استفاده از مطالب کتاب با ذکر منبع بلامانع می‌باشد.

کتاب جامع الملامی فارسی

سال اول دوره‌ی راهنمایی تحصیلی
مطابق با آخرین تغییرات کتاب درسی

نویسنده:

رضا قاسمی

مدرس مراکز استعدادهای درخشان و نمونه شهرکرد
عضو انجمن ترویج زبان و ادب فارسی ایران

با مقدمه:

دکتر محمدرضا سنگری

عضو هیئت علمی سازمان پژوهش و برنامه ریزی کتب درسی وزارت آموزش و پرورش

با نظارت علمی:

دکتر سیدبهنام علوی مقدم

عضو هیئت علمی سازمان پژوهش و برنامه ریزی کتب درسی وزارت آموزش و پرورش

فهرست مطالب

۷	مقدمه نویسنده
۱۲	سپاس نامه
۱۳	دیباجه دکتر محمدرضا سنگری
۱۸	ستایش و جلوه ی روی خدا
۲۱	فصل اول: اسلام و انقلاب اسلامی
۲۲	درس اول: خدمات متقابل اسلام و ایران
۲۷	درس دوم: اسوه ی نیکو
۳۱	درس سوم: امام خمینی (ره)
۳۶	شعر خوانی: ولای علی (ع)
۳۶	حکایت: چشمه ی زاینده
۳۷	فصل دوم: علم و فرهنگ
۳۸	درس چهارم: دانش
۴۱	درس پنجم: سرزمین علم و فرهنگ
۴۶	درس ششم: چرا زبان فارسی را دوست دارم؟
۵۰	روان خوانی: سفرنامه ی اصفهان
۵۲	فصل سوم: زیبایی آفرینش
۵۳	درس هفتم: زنگ آفرینش
۵۵	درس هشتم: چشمه ی معرفت
۵۹	شعر خوانی: رستگاری
۵۹	حکایت: اندرز پدر
۶۰	فصل چهارم: شکفتن
۶۱	درس نهم: نسل آینده ساز
۶۵	درس دهم: با بهاری که می رسد از راه و زیبایی شکفتن
۶۹	روان خوانی: کژال

فصل پنجم: اخلاق و زندگی.....	۷۰
درس یازدهم: قلب کوچکم را به چه کسی بدهم؟.....	۷۱
درس دوازدهم: علم زندگانی.....	۷۴
درس سیزدهم: زندگی همین لحظه هاست.....	۷۷
شعر خوانی: فرشته ی مهر.....	۸۱
حکایت: دعای مادر.....	۸۱
فصل ششم: نام ها و یادها.....	۸۲
درس چهاردهم: نصیحت امام (ره) و شوق خواندن.....	۸۷
درس پانزدهم: کلاس ادبیات، مرواریدی در صدف، زندگی حسابی و فرزند انقلاب.....	۸۷
درس شانزدهم: عهد و پیمان، عشق به مردم، رفتار بهشتی و گرمای محبت.....	۹۳
روان خوانی: مرخصی.....	۹۸
فصل هفتم: سرزمین من.....	۹۹
درس هفدهم: دفاع از آزادی.....	۱۰۰
درس هجدهم: زنگ کوچ.....	۱۰۵
شعر خوانی: سرزمین علم و دین.....	۱۰۸
حکایت: دادگری.....	۱۰۸
فصل هشتم: ادبیات جهان.....	۱۰۹
درس بیستم: آدم آهنی و شاهپرک.....	۱۱۰
درس بیست و یکم: ما می توانیم.....	۱۱۴
روان خوانی: پیردانا.....	۱۱۷
نیایش: بیا تا بر آریم دستی زدل.....	۱۱۸
فصل نهم: آزمون های تکمیلی (فعالیت املائی و املائی تقریری).....	۱۱۹
مقاله ای با عنوان «غلط املائی».....	۱۶۴
تجربه ی املائی از یک معلم.....	۱۶۶
جدول آسیب شناسی درس املائی فارسی.....	۱۶۷
شیوه نامه ی جدید تصحیح املائی فارسی.....	۱۶۸
پیشنهادهای املائی ویژه دبیران و دانش آموزان.....	۱۷۰
مناجات.....	۱۷۳
فهرست منابع و مآخذ.....	۱۷۴

مقدمه‌ی مؤلف:

بسم الله الرحمن الرحيم. الرَّحْمَنُ. عَلَّمَ الْقُرْآنَ. خَلَقَ الْإِنْسَانَ. عَلَّمَهُ الْبَيَانَ^۱

همه‌ی انسان‌ها صرف نظر از جنسیت، نژاد، رنگ و دیگر تفاوت‌های زیست محیطی و مردم شناختی، از یک توانایی ویژه به نام «قوه‌ی نطق» یا «قوه‌ی بیان» برخوردارند. خداوند بزرگ در آیات آغازین سوره‌ی مبارکه الرحمن به اعطای این قوه به نوع بشر اشاره فرموده است. انسان‌ها با دارا بودن این ویژگی، می‌توانند پس از تولد و وارد شدن به جوامع مختلف، در همان سال‌های اولیه‌ی کودکی، اصلی‌ترین نظام ارتباطی همان جامعه را بیاموزند و با وجود پیچیدگی‌های موجود در آن نظام، به کاربرد و ادراک آن تسلط یابند، این اصلی‌ترین نظام ارتباطی جوامع انسانی، «زبان» نام دارد.

زبان یک پدیده‌ی انتزاعی - ذهنی است. هر شخص می‌تواند از این توانش ذهنی خود استفاده کند و با حرکت از حالت انتزاع به عالم واقعیت، از زبان خود به صورت «گنش گفتاری» (گفتن و شنیدن)، یا به صورت «گنش نوشتاری» (نوشتن و خواندن) در امر ارتباط و انتقال یا دریافت پیام سود ببرد.

زبان رمز هویت و شناسنامه‌ی فرهنگی و مهم‌ترین عامل اتحاد و اعتبار هر ملت است و اگر زبانی بخواهد به حیات خود ادامه دهد، باید بتواند به نیازهای جامعه‌ی زبانی

خود پاسخ دهد. به همین دلیل وظیفه‌ی جامعه‌ی زبانی، آشنایی با اصول و هنجارهای زبان و پاسداری و ترویج آن است.

خط از مجموعه‌ی نشانه‌های قراردادی به نام حروف الفبا تشکیل و غالباً هر حرف برای بیان یک واج وضع شده است، اما در اغلب زبان‌ها به دلیل تغییر و تحول آن، به ویژه سرعت تحول گفتار بر نوشتار و مسئله‌ی وام‌گیری زبان‌ها از یکدیگر، گاه یک نشانه بر چند واج و یا برعکس چند نشانه بر یک واج دلالت دارد.

شیوه‌ی املاى فارسى از ابتدای کتابت تا امروز و با حروف الفبای کنونی، تابع الگویی معیار بوده است و کاتبان و ناسخان و دبیران براساس قواعد و اصول تعریف شده‌ی خاصی به کتابت پرداخته‌اند و شاید حساسیت جامعه‌ی امروز در الزام به یک شیوه‌ی خاص نوشتاری وجود نداشته است. طبیعت خط فارسى و قواعد حاکم بر نوشتار آن، اتفاق نظر بر شیوه‌ی نوشتاری واحد را تقریباً محال و غیرممکن کرده است. نگاهی به نسخ خطی و چاپی از گذشته تاکنون مؤید این امر است. در یک دوره‌ی خاص نیز کاتبان بر شیوه‌ای یکسان اتفاق نظر نداشته‌اند و حتی در جدانویسی و پیوسته‌نویسی پاره‌ای کلمات نیز مقید به یک‌دستی نبوده‌اند و تا حدی املاى کلمات تابع ذوق و سلیقه‌ی شخصی کاتبان بوده است.^۱

املا (املاء) در اصل، یک واژه‌ی عربی است که سه حرف اصلی آن (م، ل، و) می‌باشد و در باب افعال، به صورت املاء خوانده می‌شود. در فارسى ما مُجاز هستیم همزه‌ی آخر را حذف کرده، آن را به صورت «املا» بخوانیم و بنویسیم. در برخی از لغت‌نامه‌ها یا فرهنگ‌های فارسى، واژه‌های املا به روش‌های زیر معنا شده است:

املا (emla) [||] (ع مص م) پُر کردن.^۲ صورت نوشتاری واژه‌های یک زبان به کمک نشانه‌های خطی. نوشتن مطلبی که معلم (معمولاً برای امتحان) بیان می‌کند و شاگرد آن را می‌نویسد.^۳ درست‌نویسی، دیکته، نوشتن ترکیب حروف به درستی و مطابق قاعده.^۴

۱- نیکوبخت، ناصر مهانی درست‌نویسی، صفحات ۱۲۹ و ۱۳۰

۲- دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه، جلد دوم، ذیل کلمه، صفحه ۲۸۸۶

۳- انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، جلد اول، صفحه ۵۶۹، نیز: شکری، گیتی، فرهنگ دبستانی، صفحه ۹۳

۴- انصاف پور، غلامرضا، فرهنگ فارسى، صفحه ۷۱، نیز:

معین، محمد، فرهنگ معین، جلد اول، صفحات ۳۵۳ و ۳۵۴

ستّاج، ع، فرهنگ جامع فارسى به فارسى، صفحه ۸۱

املا رسم الخط و قاعده‌ی نوشتن حروف به تلقین کسی^۱ به طور کلی املا از نظر لغوی به معنای «طولانی کردن امری، برخوردار کردن از چیزی، مهلت دادن و به تأخیر افکندن، پُر کردن، برگرداندن و ترجمان امری، تلقین کردن و از نظر اصلاحی، املا یک مهارت زبانی است که براساس نمادها و نشانه‌های خط و قواعد دستور زبان کار انتقال زبان گفتاری را به زبان نوشتاری به عهده دارد.^۲

ارزش‌یابی درس املا در دوره‌ی راهنمایی تحصیلی، به دو روش املايِ تقریری و فعالیتِ املايِ انجام می‌گیرد. در کتاب حاضر به هر دو جنبه توجه شایان شده است.

■ املايِ تقریری به پرورش حافظه، تقویت قدرت ذهن در تداعی شکل صحیح واژه‌ها، افزایش دقت و سرعت در نوشتن، مانوس شدن ذهن با معانی واژه‌ها، ظرافت و زیبایی در خط و ... کمک می‌کند. به عبارت دیگر املايِ تقریری سبب می‌شود که به تدریج گنجینه‌ای از واژه‌های کارآمد که در زندگی به آن نیاز است، در ذهن دانش‌آموز ذخیره شود و به این وسیله او را با درک رابطه‌ی معنایی بین واژه‌ها و فهم هم‌نشینی بین قرینه‌های عبارات و جملات در نوشتن شکل صحیح آن‌ها، به ویژه واژه‌های هم‌آوا مانوس نماید، به علاوه در اثر قرائت مکرر واژه‌ها و عبارات از سوی معلم، با روخوانی درست آن‌ها نیز آشنا می‌شود.^۳

■ فعالیتِ املايِ نیز موجب تقویت درس املا و کسب خلاقیت و فعال کردن دانش‌آموزان می‌شود و از آنان انتظار می‌رود همان‌طوری که مهارت خوب گوش کردن، خوب گفتن و خوب خواندن متن‌ها را کسب می‌کنند، مهارت صحیح نوشتن آن‌ها را نیز که هدف اساسی درس املا در این کتاب است، به دست آورند و زبان ملفوظ را با زبان مکتوب مطابق سازند.

کتابی که پیش‌روی خواننده گرامی است حاصل نزدیک به ۱۹ سال سابقه‌ی تدریس مؤلف در رشته‌ی ادبیات فارسی دوره‌ی راهنمایی و متوسطه تحصیلی است که به

۱- داعی الاسلام، سید محمد علی، فرهنگ نظام، جلد اول

۲- محقق نیشابوری، جواد، روش آموزش املا و اشاد، صفحات ۱۳ و ۱۴

۳- شهرباری، محمد، رشد آموزش زبان و ادب فارسی، دوره‌ی بیست‌وسوم، تابستان ۸۹، شماره‌ی ۴

منظور تقویت با بهبود و کیفیت بخشی به حوزه ی گفتاری و نوشتاری زبان فارسی و گسترش آن برای دانش آموزان، دبیران، آموزگاران، دانشجویان مراکز تربیت معلم و والدینی که دوست دارند فرزندشان درست بنویسد در نه فصل به زیور طبع آراسته گردیده است. **هشت فصل اول کتاب** مطابق با عنوان فصل های کتاب درسی، طراحى و در هر فصل به روش زیر مطالب ارائه گردیده است:

ابتدا واژه ها، ترکیبات و متن های مهم و برجسته ی املائی هر درس بیان شده، سپس آزمون فعالیت املائی شامل سئوالات متنوع به روش های مختلف طراحى و تنظیم شده که موارد زیر را در بر می گیرد.

- املاى کلمات: یافتن غلط های املائی متن و اصلاح آنها (هرچند آوردن غلط املائی خود عاملی در تشویق و تبلیغ غلط نویسی است، اما طراحان سوال از این نوع سئوالات در آزمون های خود استفاده می کنند، بنابراین نویسنده سعی کرده است، فقط ۱۰٪ از آزمون هر درس را به طرح این گونه سئوالات اختصاص دهد)
- معنی کلمات بر اساس شکل املائی آنها
- تشخیص و کاربرد کلمات در روابط گوناگون واژه ها مانند: مترادف متضاد، متشابه (هم آوا) و هم خانواده (هرچند این گونه واژه ها بیشتر در حوزه ی انشا و نگارش مطرح می شوند اما به خاطر درست نویسی، آنها را در این کتاب مطرح کرده ایم)
- قراردادن تشدید در جای مناسب
- استفاده از واژه های داخل کمانک برای کامل کردن کلمات
- جمله سازی با کلمات
- آوردن شکل مفرد و جمع کلمات
- قراردادن کلمه ی صحیح املائی در نقطه چین ها
- نوشتن کلمه برای حرف های داده شده
- کامل کردن کلمات با قراردادن یک حرف جا افتاده آنها با توجه به معنی آن.
- نوشتن معادل فارسی کلمات بیگانه

فصل نهم: در بردارنده‌ی آزمون‌های متنوع فعالیت املایی و املای تقریری است. در این فصل تلاش شده است با طراحی نمونه آزمون‌های متنوع در دو شاخه‌ی املای تقریری و فعالیت املایی و ارائه‌ی نمونه‌ی املاهای طرح شده به وسیله‌ی دبیران زبان و ادبیات فارسی، گنجینه‌ای فراهم گردد تا دانش‌آموزان به راحتی بتوانند اندوخته‌های خود را محک زده و به تقویت جوانب مختلف املای تقریری و فعالیت املایی بپردازند. همچنین در این فصل مقاله‌ای با عنوان «غلط املایی»، یک تجربه‌ی املایی، جدول آسیب شناسی درس املا، شیوه‌نامه‌ی جدید تصحیح املای فارسی و پیشنهادهای املایی ویژه دبیران و دانش‌آموزان مطرح گردیده است.

امیدوارم توانسته باشم به آنچه می‌خواستم رسیده باشم. چشم به راه نظرات و نکته‌سنجی‌های شما بزرگواران هستم، امیدوارم بر بنده منت نهاده و با راهنمایی خود، کاستی احتمالی را گوشزد فرمایید. «منتظر و چشم به راهیم»

رضا قاسمی

شهرکرد - بهار ۱۳۹۰